

Експозе за конференция

„Конкурентоспособност на България в региона на Централна и Източна Европа“

Конкурентоспособността ще бъде изложена на риск, ако българската икономика продължи да функционира под потенциала си твърде дълго

Автор: Кристофор Павлов, Главен икономист на УниКредит Булбанк

26 Април 2012 год.

За въпроси и обратна връзка:

Kristofor.Pavlov@UniCreditGroup.bg

Постигането на пълна заетост и социално включване са едни от основополагащите цели на Европейския съюз, залегнали в договорите за учредяване на съюза. Стратегията “Европа 2020”, за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж си поставя за цел България да достигне относителен дял на заетите във възрастовата група от 20 до 64 години от 76% в края на 2020 година. Успоредно с това, България си е поставила за цел да редуцира броя на хората изложени на риск от бедност и социално изключване с 260 хиляди души до края на 2020 г.

За съжаление, кризата ни отдалечава поне от част от гореспоменатите цели, тъй като в момента имаме стойност от 64% за заетост във възрастовата група от 20 до 64 години. При положение, че в началото на кризата - ако приемем за начало на кризата най-високата точка, регистрирана в периода преди 2008 година - стойността е била 72%, то по отношение на този показател отстъпваме със 7.6% и по този начин България е на трето място в списъка от 11 страни от ЦИЕ. По-слаби са резултатите в Латвия и в Хърватия.

Таблица 1. Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 год.

	Най-високо ниво преди началото на кризата		Най-ниско ниво след началото на кризата		Текущо ниво (4Q 2011)		Еволюция от най-високото до най-ниското ниво на заетост		Еволюция от най-високото до текущото ниво на заетост	
	в %	към дата	в %	към дата	в %	Подреддане	промяна в п.п.	Подреддане	промяна в п.п.	Подреддане
България	71.7	3Q 2008	62.6	1Q 2011	64.1	8	-9.1	4	-7.6	3
Естония	77.6	4Q 2008	64.4	1Q 2010	71.2	1	-13.2	2	-6.4	4
Литва	74.0	3Q 2007	63.2	2Q 2010	68.0	5	-10.8	3	-6.0	5
Латвия	77.7	4Q 2007	63.2	1Q 2010	68.4	4	-14.5	1	-9.3	1
Чехия	72.5	2Q 2008	69.5	1Q 2010	71.1	2	-3.0	10	-1.4	10
Полша	65.7	3Q 2008	63.5	1Q 2010	64.9	7	-2.2	11	-0.8	11
Унгария	63.0	3Q 2007	59.5	1Q 2010	61.4	10	-3.5	9	-1.6	9
Словения	73.9	3Q 2008	68.5	4Q 2011	68.5	3	-5.4	7	-5.4	6
Словакия	69.7	3Q 2008	64.0	1Q 2010	65.1	6	-5.7	6	-4.6	7
Румъния	66.1	3Q 2007	61.6	1Q 2010	62.3	9	-4.5	8	-3.8	8
Хърватия	64.9	3Q 2008	56.4	4Q 2011	56.4	11	-8.5	5	-8.5	2
ЦИЕ (11) осреднена	70.6		63.3		65.6		-7.3		-5.0	
ЕС (27)	70.7	3Q 2008	68.0	1Q 2010	68.6		-2.7		-2.1	

Източник: Евростат

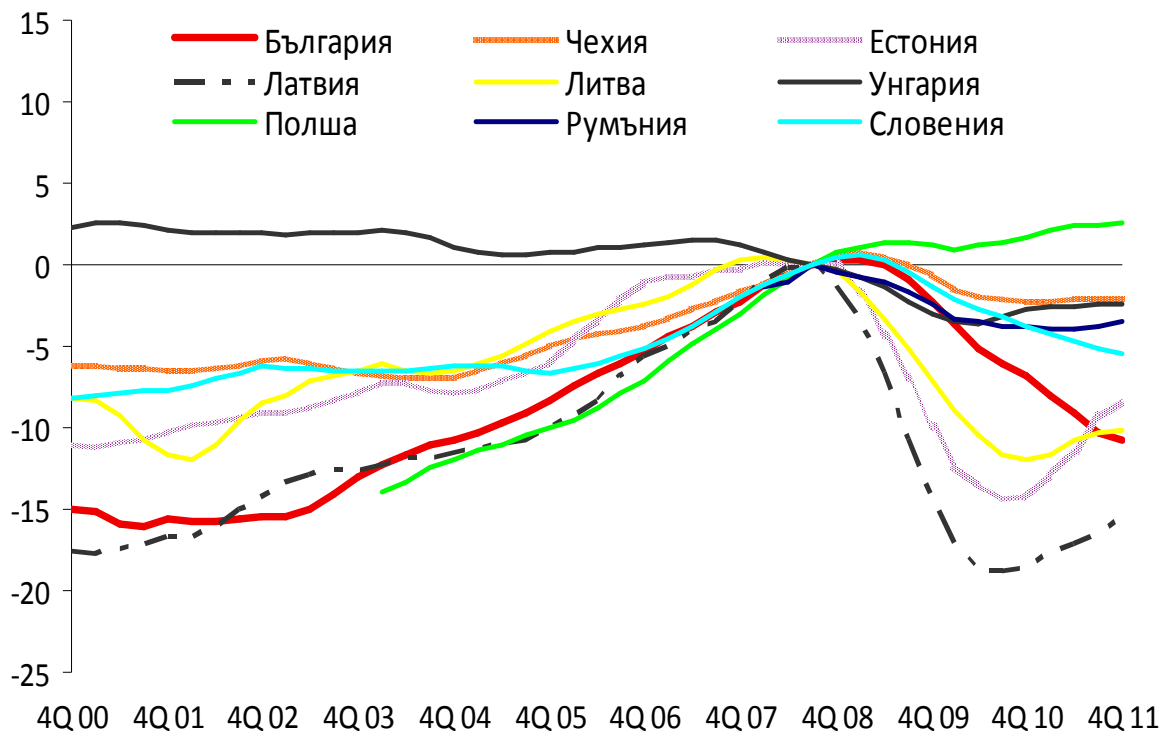
Какво се случва с индикаторите за бедност и социално изключване? Тук има положително развитие като относителният дял на хората, подложени на риск от бедност и социално изключване към 2010 година се редуцира до 41.6% от населението при стойност от 44.8% преди началото на кризата.

Таблица 2. Индикатори за бедност и социално изключване, в % от населението (2008 / 2010)

	Лица живеещи в силни материални лишения ¹		Лица с доходи под линията на бедност ²		Лица живеещи в семейства с много нисък интензитет на трудова активност ³		Лица изложени на риск от бедност или социално изключване ⁴					
	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	Подреж дане	2010	Подреж дане	Промяна 2010/2008	Подреж дане
България	41.2	35.0	21.4	20.7	8.1	7.9	44.8	1	41.6	1	-3.2	10
Естония	4.9	9.0	19.5	15.8	5.3	8.9	21.8	7	21.7	8	-0.1	5
Литва	12.3	19.5	20.0	20.2	5.1	9.2	27.6	6	33.4	4	5.8	1
Латвия	19.0	27.4	25.6	21.3	5.1	12.2	33.8	3	38.1	3	4.3	2
Чехия	6.8	6.2	9.0	9.0	7.2	6.4	15.3	10	14.4	11	-0.9	7
Полша	17.7	14.2	16.9	17.6	7.9	7.3	30.5	4	27.8	7	-2.7	8
Унгария	17.9	21.6	12.4	12.3	12.0	11.8	28.2	5	29.9	6	1.7	3
Словения	6.7	5.9	12.3	12.7	6.7	6.9	18.5	9	18.3	10	-0.2	6
Словакия	11.8	11.4	10.9	12.0	5.2	7.9	20.6	8	20.6	9	0.0	4
Румъния	32.9	31.0	23.4	21.1	8.2	6.8	44.2	2	41.4	2	-2.8	9
Хърватия	-	14.5	17.3	20.5	-	15.4	-	-	31.3	5	-	-
ЦИЕ (11)	19.9	19.1	17.3	17.1	7.6	8.1	30.5	-	30.3	-	-0.2	-
ЕС (27)	8.4	8.1	16.4	16.3	9.0	10.0	23.6	-	23.5	-	-0.1	-
Евროзона (16)	5.7	5.6	15.8	16.1	9.1	10.1	21.4	-	21.6	-	0.2	-

Източник: Евростат

Тук е интересно да се видят и референтните стойности за Централна и Източна Европа, които са изчислени през теглата на БВП на всяка една от страните, както и стойността за ЕС. Видимо сме в ситуация, в която имаме доста да догонваме. Данните за заетостта сочат подобна картина и в края на 2011 година се наблюдава спад от 11%, спрямо най-високото ниво отчетено преди старта на кризата като по този начин около 60% от работните места, които бяха създадени в България в периода 2000 – 2008 година са били загубени.

Графика 1. Промяна на броя на заетите в страните от ЦИЕ при 3Q 2008=0

Източник: Евростат по данни на национални сметки

В края на 2011 година обезкуражените плюс безработните са общо 609 хиляди души, при 351 хиляди на старта на кризата в края на 2008 година. Това означава, че заетостта може да се увеличи с около 320 хиляди души, без това доведе до някакви рискове за макроикономическата стабилност, под формата на натиск върху цени и заплати. Един, макар и много примитивен начин да се илюстрира ефектът за икономиката от подобно развитие, е да се каже, че ако всички тези хора си намерят работа, БВП ще нарасне с 11% за година. Това е много условна калкулация, защото тя почива върху хипотезата, че производителността на труда при тези хора е същата като на останалите в икономиката – нещо, което е съмнително, защото хората без работа като цяло са хора, загубили вече част от трудовите си умения. Освен това, в хода на кризата загубата на работни места бяха съсредоточени сред хората, които работят по-ниско производителен труд.

Всичко това сочи, че българската икономика в момента функционира значително под капацитета си. В някаква степен това е естествено, защото бързо протичащи процеси на ребалансиране на икономиката като този, в който сме в момента, са свързани с освобождаване на работна сила и капитал от едни сектори и абсорбирането им в други сектори. Това често се оказват продължителни процеси, така че в началната им фаза естествено

икономиката функционира под капацитета си. Необходимо е известно време, за да може този баланс да се възстанови и икономическата активност да се приближи до нивата съответстващи на пълния ѝ потенциал. Проблемът е, че ако тези свободни ресурси, които съществуват в икономиката в момента – капитал и работна сила – останат неизползвани твърде дълго, част от тях ще бъдат безвъзвратно загубени и по този начин ще бъде редуциран капацитетът на икономиката, което разбира се е лоша новина за конкурентоспособността.

Какви биха могли да бъдат последиците? Ако хората стоят твърде дълго време без работа тяхното завръщане на пазара на труда ще стане по-скъпо, защото те губят част от уменията си. По важното обаче е, че ако не намерят работа, някаква част от тях, при това тези с по-добрата квалификация и умения, ще напуснат страната като по този начин ще се усложни още повече неблагоприятната демографска ситуация. Това ще редуцира размера на вътрешния пазар, а така конкурентоспособността на икономиката ще пострада още повече, тъй като и в момента малкият размер на местния пазар се посочва от редица фирми като фактор, който ограничава интереса им за навлизане в страната, защото не позволява достатъчни икономии от мащаба, и така прави нивото на някои фиксирани разходи забранително високо.

Таблица 3. Коефициент на нетна миграция*, в % (2005 - 2010)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Литва	-2.4	-2.9	-6.8	-6.5	-6.6	-6.5	-6.5	-6.3	-6.2	-5.9	-5.8	-0.7	-0.6	-1.8	-2.8	-2.6	-1.4	-1.6	-2.3	-4.6	-23.7
Ирландия	-2.2	1.4	0.5	-0.9	-0.8	1.6	4.4	4.7	4.4	6.5	8.4	10.2	8.5	8.0	12.0	15.0	15.6	10.6	0.7	-6.2	-7.5
Исландия	-3.9	4.4	-0.9	-0.7	-3.0	-5.1	-2.0	0.7	3.6	4.1	6.5	3.0	-1.2	-0.7	2.0	13.0	17.3	16.6	3.3	-15.0	-6.5
Латвия	-4.9	-5.7	-20.5	-12.6	-9.1	-5.5	-4.1	-3.9	-2.4	-1.7	-2.3	-2.2	-0.8	-0.4	-0.5	-0.2	-1.1	-0.3	-1.1	-2.1	-3.5
България	-10.9	-6.9	-10.7	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	-26.7	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.2	-0.1	-2.1	-3.2
Хърватия	1.3	-39.1	-7.7	19.9	3.1	-16.7	-11.3	0.1	-0.9	-5.1	-11.7	3.2	1.9	2.7	2.6	1.9	1.6	1.3	1.6	-0.3	-1.1
Словения	-0.1	-1.6	-2.7	-2.2	0.0	0.4	-1.7	-0.7	-2.7	5.4	1.4	2.5	1.1	1.8	0.9	3.2	3.1	7.1	9.2	5.6	-0.3
Македония	-1.6	-1.0	67.9	-70.6	1.4	-0.7	2.2	-1.0	-1.0	-0.8	-1.2	-1.3	-12.2	-1.4	-0.1	-0.4	-0.3	0.1	-0.3	-0.3	-0.3
Полша	-0.3	-0.4	-0.3	-0.4	-0.5	-0.5	-0.3	-0.3	-0.3	-0.4	-10.7	-0.4	-0.5	-0.4	-0.2	-0.3	-0.9	-0.5	-0.4	0.0	-0.1
Гърция	6.3	11.7	9.1	8.3	7.4	7.3	6.6	5.7	5.1	4.1	2.7	3.5	3.5	3.2	3.7	3.6	3.6	3.6	3.2	3.1	-0.1
Естония	-3.6	-8.1	-27.1	-19.0	-14.3	-10.8	-9.5	-4.9	-4.7	-0.8	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Румъния	-3.7	-17.6	-1.2	-0.8	-0.7	-0.9	-0.9	-0.6	-0.3	-0.1	-0.2	-25.2	-0.1	-0.3	-0.5	-0.3	-0.3	0.0	0.1	-0.1	0.0
Словакия	-0.4	-7.3	-0.6	0.3	0.9	0.5	0.4	0.3	0.2	0.3	-4.1	0.2	0.2	0.3	0.5	0.6	0.7	1.3	1.3	0.8	0.6
Унгария	1.8	1.7	1.8	1.8	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.6	1.6	1.0	0.3	1.5	1.8	1.7	2.1	1.4	1.6	1.7	1.2
Чехия	-5.7	0.3	1.1	0.5	1.0	1.0	1.0	1.2	0.9	0.9	0.6	-4.2	1.2	2.5	1.8	3.5	3.4	8.1	6.9	2.7	1.5
Турция	п.а.	п.а.	п.а.	п.а.	п.а.	1.7	1.5	1.6	1.5	1.2	0.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.3	1.7	2.2	5.2
ЕС (27)	1.4	1.1	2.0	1.6	1.2	1.4	1.2	0.9	1.1	2.0	1.5	1.3	3.8	4.2	4.0	3.6	3.2	3.9	2.8	1.8	1.7

Източник: Евростат

Следователно налице са два канала, чрез които конкурентоспособността може да пострада, ако икономиката продължи да функционира значително под капацитета си – едната е влошаване на демографската картина, поради евентуален риск от нова емигрантска вълна и втората – редуциране на вътрешния пазар, което ще направи страната още по-малко атрактивна за инвеститорите, вътрешни и външни. И докато за България емигрантската вълна все още изглежда по-скоро като риск, то този риск започва да се материализира в някои страни от Европа, като Литва, Ирландия и Исландия. Виж Таблица 3 за коефициента на нетна миграция на 1000 души в страните от ЕС за периода 1990 до 2010 година.

В момента, балансът между входящите и изходящите потоци през 2011 година е 23 души на 1000. Това говори, че една значителна част от хората в Литва напускат страната. В трудна ситуация също е Ирландия, която също е изправена пред подобна заплаха. Исландия е друга страна, която пострада значително от кризата, изправена пред подобно предизвикателство. Засега България изглежда в периферията на този процес, но ако не се предприемат коригиращи мерки, съществува риск от нова емигрантска вълна, която може да повлияе негативно върху конкурентоспособността на страната. Стойностите в момента са далече от нивата, наблюдавани в началото на прехода. Все пак необходима е реакция. Ще посветя оставащото време от изказването си на това как би могла да изглежда тя?

Първо, при фискална възможност редуцирането на данъците да започне от осигуровките, а не от ДДС. Ако това се окаже невъзможно, трябва да се върви към намаляване на осигуровките за сметка на увеличаване на ДДС, при неутрален ефект за бюджета. Тоест препоръчително е да се обмислят възможностите за фискална девалвация.

Освен това, при планиране на средствата за следващия програмен период от бюджета на ЕС, трябва да се увеличи обемът на средствата от фондовете за кохезионна политика насочени към програми за увеличаване на заетостта и преквалификация, както и разбира се да се увеличат усилията за успешното усвояване на тези средства. По линия на кохезионната политика България, както разбира се и останалите страни от ЕС, разполагат със значителен набор от инструменти и програми за такива политики.

На трето място - да се създадат стимули за бизнеса, в случай че се наложи ново редуциране на разходите за труд, това да се извърши по-скоро за сметка на намаляване на заплатите, а не за сметка на намаляване на заетостта. От началото на кризата ребалансирането на пазара на труда, протича изключително чрез редуциране на заетостта, а не чрез намаляване на заплатите – заплатите, поне по официални данни, продължават да растат с

темпове, които изпреварват инфлацията. Така ще имаме по-приемлив и по-малко болезнен процес на ребалансиране на пазара на труда от социална гледна точка. Така ще се намали броят на хората, които кризата изтласква в периферията на обществото и ще се подобрят, или ще се влошат в по-малка степен, индикатори за социално изключване и риск от бедност.

На четвърто място, усилията за трайно преодоляване на бедността не трябва да се ограничават до еднократни актове на публични и граждански структури, а да се работи за инфилтриране на анти-бедност политиките в макроикономическата политика на всяко българско правителство, независимо от идеологическата му принадлежност.

И на последно място, но може би най-важно – за да се увеличи заетостта и да се намали рискът от нова емигрантска вълна, трябва да се удвоят усилията за подобряване на рамковите условия за правене на бизнес като акцентът се постави върху подобряване качеството на институциите и редуциране на корупцията.

Нека припомним, че качеството на институциите е важно, защото определя рамката на системата за стимули в обществото, тоест определя инструментариума, чрез който може да влияете на поведението на икономическите агенти. Това влияе на инвестициите в човешки капитал и нови технологии. Следователно, качеството на институциите има пряка връзка с начина на организация на производствените процеси. Освен това, качеството на институциите има централна роля за начина, по който обществото разпределя ползите и понася разходите от процеса на развитие и модернизация на икономиката. Следователно важноста на институциите не се изчерпва с това да се дефинира правната рамка или по-общо казано да се дефинират правилата на играта.

Таблица 4. Глобален индекс за конкурентоспособност 2011-2012 (най-добро класиране 1; най-лошо класиране 142)

	Естония	Литва	Латвия	Чехия	Полша	Унгария	Словения	Словакия	БЪЛГАРИЯ	Хърватия	Румъния	ЦИЕ (11) осреднена	Позиция на България спрямо страните от ЦИЕ
Общ глобален индекс за конкурентоспособност	33	44	64	38	41	48	57	69	74	76	77	56	9
Качество на институциите	29	62	66	84	52	73	55	101	110	90	99	75	11
Защита на правата на собственост	29	64	74	78	54	66	60	79	119	86	85	72	11
Защита на интелектуалната собственост	32	73	65	58	61	45	41	54	100	69	98	63	11
Доверие на обществото към политиците	32	110	92	134	76	130	96	132	95	104	119	102	4
Нерегламентирани плащания и подкупи	31	54	60	73	39	57	41	80	92	74	67	61	11
Независимост на съдебната система	23	84	67	74	53	64	68	116	104	99	94	77	10
Пристрастия при вземане на решения в публичния сектор	33	58	70	123	52	85	92	135	111	89	115	88	8
Разхищение на държавни средства	39	104	106	117	76	115	110	111	88	129	107	100	3
Тежест на регулаторните изисквания	14	111	68	120	124	135	94	115	86	137	105	101	3
Ефективност на законодателството при уреждане на спорове	40	83	104	113	97	91	111	139	126	129	122	105	9
Ефективност на законодателството при оспорване на регулации	35	63	99	108	83	119	101	138	120	126	113	100	9
Прозрачност в политиката на правителството	15	46	89	96	93	81	30	86	130	72	140	80	10
Цената за бизнеса на престъпността и насилието	34	42	50	33	37	65	11	59	106	51	62	50	11
Борба с организираната престъпност	11	41	58	56	40	62	38	92	124	85	87	63	11
Доверие на обществото към полицията	31	73	72	96	63	67	61	85	106	49	90	72	11
Стриктно прилагане на стандартите за одит и доклади	27	47	70	48	41	33	57	74	100	84	91	61	11

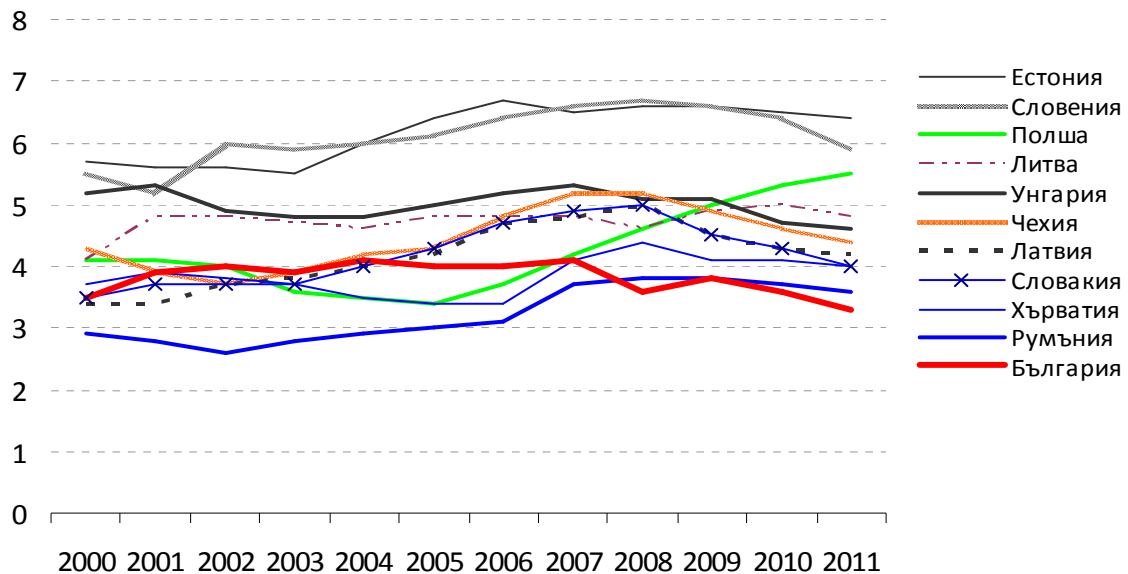
Източник: Световен Икономически Форум

Отношението на правителството към свободата на пазарите и тяхното ефективно функциониране е важно не само за общия потенциал на икономическия растеж, пред който са изправени страните, но и до колко ефективно се извършва разпределението на ресурсите в икономиката.

По отношение на корупцията - все още има сектори на икономиката, в които фирмите, които решат да играят по правилата на практика се оказват неравнопоставени спрямо техни конкуренти, които не се колебаят да дават подкупи. Много хора гледат на даването на подкуп като на част от обичайните бизнес практики. Проблемът е в това, че колкото по-дълго се запази този начин на мислене, толкова по-трудно ще бъде той да бъде променен.

Графика 2. Индекс за възприемане на корупцията в страните от ЦИЕ (2000 - 2011)

Скала от 0 (висока корупция) до 10 (малка корупция)

Източник: Transparency International

В обобщение може да се каже, че в момента българската икономика функционира значително под пълния си капацитет. Ако това продължи твърде дълго може да се стигне до нова емигрантска вълна, която да влоши и без това неблагоприятната демографска картина. На второ място, може да се редуцира капацитетът на вътрешния пазар, което допълнително ще направи страната по-малко привлекателна за инвеститорите. Необходими са коригиращи мерки. Тези мерки включват фискална девалвация – увеличаване на ДДС и намаляване на осигуровките и по-добро използване на средствата от ЕС. Освен това, трябва да се мисли за стимули, които ще накарат бизнеса да намалява заплатите, а не да редуцира заетостта, в случай на нов шок за икономиката. Политиките, свързани с бедността, трябва да станат част от макроикономическата политика на всяко правителство. И накрая, трябва да се удвоят усилията за подобряване на рамковите условия за правене на бизнес и за редуциране на корупцията.

ДИСКЛЕЙМЪР

Настоящият документ е изготвен на базата на обществено достъпна информация от източници, които се считат за надеждни, но за пълнотата или точността на тази информация не носим отговорност. Всички оценки и мнения, включени в този документ представляват независима преценка на анализатора към момента на неговото публикуване. Ние си запазваме правото да променим изразеното в документа мнение по всяко време, без предварително уведомление, както и да не актуализираме тази информация или да я оттеглим, без предварително уведомление.

Този документ е изготвен само с информационна цел, не е предназначен и (i) не съставлява, както и не е част от предложение или покана за продажба, отправяне на предложение за закупуване или записване на финансови инструменти (ii) не представлява съвет за отправяне на предложение за закупуване или записване на финансови инструменти, или какъвто и да е съвет за взимане на инвестиционно решение.

Съдържащата се в този документ информация се отнася за момента, към който е предоставена, и не може да замести получаването на индивидуален инвестиционен съвет. Инвеститорите трябва да вземат свое собствено решение относно това дали инвестициите, които се реферират в документа са подходящи, с оглед на съответните рискове, своята инвестиционна стратегия и своя правен, данъчен и финансов статус.

Тъй като настоящият документ не представлява пряка или косвена инвестиционна препоръка или инвестиционен съвет, нито целият документ, нито част от него може да се счита за основа или мотив или обосновка за сключване на договор или поемане на какъвто и да е ангажимент.

УниКредит Булбанк и/или неговите директори, мениджъри и служители не носят каквато и да е отговорност към получателите на този документ и/или към трети лица за каквито и да е загуби, произхождащи от ползването на настоящия документ или неговото съдържание.

Този документ не е предназначен за частни инвеститори, и информацията, съдържаща се в него, не може да бъде разкривана, разпространявана, възпроизвеждана или публикувана по каквато и да е причина без предварителното съгласие на УниКредит Булбанк.